

Almanya'daki Türkler – Entegrasyon veya Gettolafma

Prof. Dr. Faruk fien

Giriş

Türkiye nüfusunun yaklaşık % 8'nin ülke dışında yaşadığı tüm dünya-daki Türklerin en kalabalık grubu Federal Almanya'da yaşamaktadır. Almanya'da yaşayan 2,7 milyon Türk kökenli göçmen, sayıları açısından Avrupa Birliği dışından gelen en büyük göçmen grubunu oluşturmaktadır. Bugün, Almanya'da yaşayan Türklerin yaklaşık %32'si Alman vatandaşlığı statüsüne sahiptir. Toplam nüfusun % 3,1'ine tekabül eden 2,7 milyon Türk gçmeninin sayısı, 16 eyaletten oluşan Federal Almanya'nın dört eyaletinden Bremen, Hamburg, Mecklenburg-Vorpommern ve Saksonya'dan daha fazla nüfusa sahipken, beş eyaletin Berlin, Brandenburg, Rheinland-Pfalz, Saksonya-Anhalt ve Schleswig-Holstein nüfuslarının yarısına denk düşmektedir. Bu oranlar, ar-

tık Türk kökenli göçmenlerin uyum tartışmalarından bağımsız olarak Alman toplumunun bir parçası haline geldiklerini göstermektedir.

Avrupa'da Türklerin yerleşik olmasında etkili faktörler, geri dönenlerin Türkiye'de yaşadıkları olumsuzluklar, çocukların eğitimi ve Türkiye'de yaşam ve iş kurmak için gereken birikimin sağlanamamış olması ile Türkiye'ye karşı artan oranda kültürel ve sosyal yabancılaşmadır. Ancak bunun yanında, genelde gözardı edilen başka önemli faktörler de vardır: Türkiye'ye mekansal uzaklığı kısaltan teknolojik ilerleme ve özellikle telekomünikasyon alanındaki gelişmeler özellikle Almanya'daki Türklere, göçün ilk zamanlarında gecikmeli olarak ulaşan Türkiye gündemini eş zamanlı olarak takip etme imkanını sağlamıştır. Bugün Almanya'da yayımlanan 9 Türkçe günlük gazetenin yanı sıra, kablo ve uydu antenleri aracılığıyla çok sayıda (yerel bir çok kanallar da dahil olmak üzere) televizyon kanalı, Almanya'daki Türklere Türkiye gündemini takip etme olanağı sunmaktadır.

Diğer yandan nüfusları giderek artan ve yerleşik hale gelen Türkler, kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir altyapıyı kurmaya muvafak oldular. Bugün Almanya'daki Türk göçmenlerin konumuna bakıldığında, burada iş kurarak, ev alarak köklenen bir kitle haline gelmişlerdir. Kurdukları camiilerinde dini vazifelerini yerine getirebilmekte, sportif ve kültürel amaçlı kulüp, dernek ve benzeri örgütlerinde sosyal ve sportif ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler.

Federal Almanya' daki Türk Göçmenler (2005)

Göstergeler	Veriler
T.C. Vatandaşlarının Toplam Sayısı	1.760.000
Alman Vatandaşlığını Kazanmış Türkler	930.000
Toplam Türk Kökenli Nüfus	2.690.000
Toplam Yabancı Nüfus	8.800.000
Türklerin Toplam Yabancı Nüfus İçindeki Oranı (%)	31,0
Türklerin Toplam Nüfus İçindeki Oranı (%)	3,0
Toplam Türk Kökenli Hane	690.000
Ortalama Hane Büyüklüğü	3,9
Hane Başına Ortalama Aylık Net Gelir (Euro)	2.020
Hane Başına Ortalama Aylık Tasarruf (Euro)	280
Hane Başına Ortalama Aylık Tüketim Harcamaları (Euro)	1.740
Toplam Yıllık Net Hane Geliri (Milyar Euro)	16,5
Toplam Yıllık Tasarruf (Milyar Euro)	2,3
Toplam Yıllık Tüketim Harcamaları (Milyar Euro)	14,2
Türk Kökenli Girişimciler	64.600
Konut Sahibi Türk Kökenli Haneler	203.000

Kaynak: Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı

Birinci ve ikinci kuşak Türkler geleceklerini Almanya'da görürken, dünyaya gelen üçüncü kuşak, yerleşik toplumunun bir parçası haline gelmiştir.

Almanya'da Uyum Sürecinin Gelişimi

Paralel Toplumlar Tartışması ve Göstergeleri

Almanya gündeminde son yıllarda oldukça geniş yer işgal etmeye başlayan töre cinayetleri ve okullarda şiddet olayları ile paralel toplumlara

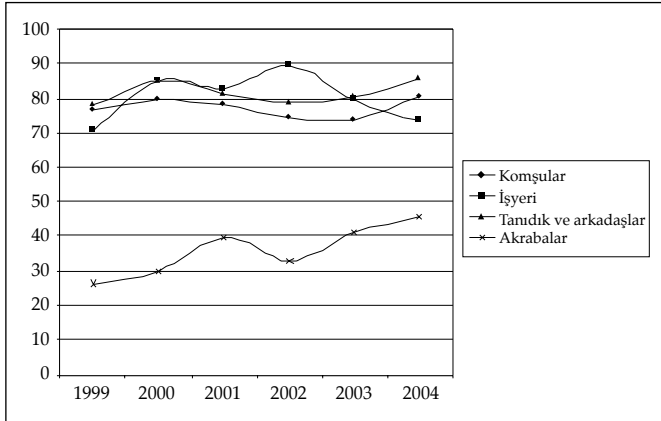
ra dair tartışmalar hız kazanmaya başlamıştır. Başta töre cinayeti olmak üzere Türk genç kadınların şiddet ve zoraki evliliklere maruz kaldıkları geliştirilerek Türklerin uyum sorunları, Almanya'da yeni tartışmalara yol açmaktadır. Almanya'daki Türk kitlesinin dinsel açıdan kendi camilerini yaptırmaları, İslami unsurlara göre mezarlık ve yaşlılar yurdu talep etmeleri, Almanya'nın gündemine oturan diğer konuları oluşturmaktadır. Alman ve Türk tarafları, bir arada yaşam için gereken adımların atılmasında geç kalmışlardır. Diğer yandan, uyum konusunda çeşitli biçimlerde cevap vermek mümkündür. Zira başarılı bir entegrasyonun ne ifade ettiği konusunda bir konsensüse varılmış değildir. Ancak uyumun temel iki boyutu vardır; biri beraber yaşam, diğeri ise fırsat eşitliğidir.

Kesin olan, dahil olunan toplumun kaynakları ve süreçleri üzerinde eşit söz sahibi olunmaksızın ve kültürel çoğulculuğa saygı gösterilmeksizin uyumun sağlanamayacağıdır. Kapalı paralel toplumlar, ortak yaşam için sorun teşkil ederken, topyekun bir asimilasyon, yaygın siyasi ve bilimsel bakış açısından hedef olarak görülmediği gibi, gerçekçi de değildir.

Paralel toplumların oluşmasında Türk göçmen toplumunun çoğunluk toplumu ile bir arada yaşamında, şu günlerde gündemden düşmeyen etnik gettolaşmaya gidildiği iddiasından söz edilemez. Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı'nın Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Hükümeti için her yıl düzenli olarak Türk göçmenler arasında gerçekleştirdiği temsili araştırmaları da bunu doğrulamaktadır. Buna göre, 18-29 yaş arası genç Türk göçmenlerin % 90'ından daha fazlası Almanlarla ilişki içindedir. Türk göçmenlerin içine dönük paralel bir toplum halinde yaşamadığını, paralel toplumun bir diğer göstergesi olan ikamet veya bölgesel yerleşiklik ispat etmektedir. Bu alanlarda da araştırma sonuçları,

Türk göçmenlerin % 56'sının Almanların daha yoğun yaşadığı semtlerde oturduklarını ortaya çıkarmıştır. Etnik toplum içi örgütlenmenin de Türk göçmenler arasında kamuoyunda yansıtılan aksine, bir yandan Türk dernek ve organizasyonlarında görülürken, Türk göçmenlerin diğer yandan mevcut Alman örgüt ve benzeri derneklerine üye olduklarını ortaya koymuştur. Almanya'da Türk göçmenler halen yüksek düzeyde ayrımcılıkla karşılaşırken, uyum da önemli rol oynayan diğer göstergeler olarak ayrımcılık ve eğitim de ele alındığında, araştırma sonuçları bu durumun yıllar itibariyle düşüş kaydettiğini göstermektedir. Eğitimde ise, genç kuşak Türkler arasında birinci ve hatta ikinci kuşağa göre, daha fazla genç Türk göçmen ilk ve orta öğretim okullarında eğitim görmekte olup, yüksek öğrenim gören genç Türk kökenli göçmenlerin sayıları göreceli olarak bugün 36.000 sınırını aşmıştır.

Genç Türk Göçmenlerin Değişik Alanlarda Almanlarla İlişkileri (%)

Kaynak: Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı

Genç Türk Göçmenlerin Organizasyonlarda Üyelikleri (%)

Üyelik	%
Alman Organizasyonlar	
Spor dernekleri	17,5
Sendika	12,8
Mesleki kuruluşlar	3,4
Kültür dernekleri	3,4
Eğitim dernekleri	2,7
Diğer dernekler	1,7
Siyasi birlikler / dernekler	0,7
Dini organizasyonlar	0,3
Türk Organizasyonlar	
Dini organizasyonlar	12,8
Kültür dernekleri	10,8
Spor dernekleri	8,4
Etnik / Ulusal birlikler	2,4
Eğitim dernekleri	2,0
Diğer dernekler	1,0
Siyasi birlikler / dernekler	0,7

Kaynak: Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı

Uyum Sürecinde Dinin Rolü

Din ögesinin ön plana çıktığı Avrupa'da, uyumu din ile bağlamak, uyum konusundaki adımları oldukça zorlaştırmaktadır. İslamın Avrupa'da kötü algılanıyor olmasının en önemli nedenlerinden ve taşıyıcıların bir tanesi göç almış batı Avrupa ülkelerinde gözlemlenen uyum sorunudur. Hıristiyan Avrupa kimliğinden çok uzak olmayan bazı ülkelerden gelen göçmenlerde benzer uyum sorunları mevcut olsa da, toplumda göze batanlar genellikle Hıristiyan Avrupa kimlik tanımlamasından birkaç adım daha uzakta olan Türkler, olmaktadır.

Avrupa'da Müslümanların Fransa'dan sonra en yoğun olarak yaşadıkları ülke olarak öne çıkan Almanya'da Türkler, tüm Müslümanların

yaklaşık %80'ini oluşturmaktadır. Bu bakımdan Almanya'da Müslümanlar konusunda yapılan tartışmalar Türkleri de doğrudan ilgilendirmektedir. Türklerin dine bakış açıları da, kimi zaman yanlış bir biçimde yansıtılmaktadır.

Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra Müslümanlar hakkında yapılan genellemeler ve İslam ile terörün çok sık bir biçimde beraber anılır hale gelmesi, göçmenlerin entegrasyonu için gösterilen yoğun çabanın boşa gitmesine sebep olmuştur. Uyum ile ilgili iyi atmosferin ortadan kalkmasına yol açan bu süreç, tarafların kendi bölgelerine çekilmesine neden olmuş ve gettolaşma sürecini hızlandırmıştır.

Toplumdaki algılamalar, iki tarafın da birbirinden korkar hale gelmesinin önünü açmış, "biz" ve "onlar" tanımlamalarını ortaya çıkarmıştır. Son dönemlerde, özellikle göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları büyük şehirlerdeki okullarda ortaya çıkan şiddet olaylarında, Müslüman öğrencilerin gündeme gelmesi, örneğin Almanya'da uyum sorununun daha yoğun bir biçimde gündeme gelmesine sebep olmaktadır.

Müslümanların Avrupa kamuoyundaki yansımalarına bakıldığında, ortaya çıkan tablo insan haklarını benimsemeyen, sorunlu, şiddet eğilimli ve demokrasiden uzak bir topluluğu betimler biçimdedir.

Avrupa'da Gelişen İslamafobi

Avrupa'da gelişen İslamafobiden büyük ölçüde etkilenen ülkeler olarak Fransa, Hollanda, Almanya ve Avusturya'da İslam'a karşı ön yargı her geçen gün daha da ortaya çıkarak artmaktadır. Bunun en somut örneği, Almanya'nın Baden-Württemberg eyaletinde uygulamaya konulan ve Müslüman göçmenlerin Alman vatandaşlığına geçerken 30

sorudan oluşan bir soru kataloğunu cevaplandırmak zorunda kalmış olmalarıdır. 30 soru ile uygulanan bu yöntem, yalnız Müslümanlara uygulanmış ve İslam'a karşı önyargı ve korkuların arttığı bu dönemde, böylesi bir düşmanlığın yanında ırkçılığa varan bir yapı içine girmesi söz konusu olmuştur. Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı'nın kısa bir süre önce gerçekleştirdiği aktüel araştırma, İslam'ın Avrupa'da daha çok tehlike olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Avrupa'da çıkan ve yükselen İslamofobi'nin boyutlarını ortaya çıkarmak ve bunun özellikle Almanya'da göçmen kimlikleriyle öne çıkan Müslümanlar ve çoğunluk toplumu ile beraber yaşamasını, günlük yaşamda ortaya çıkan deneyimleri, politik alandaki tartışmalar ve medya tarafından kamuoyuna sunulan İslam fotoğrafını tanımlayabilmek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmanın sonuçlarına göre, kültürel farklılıktan dolayı İslam, Almanlar tarafından "yabancı" olarak algılanmaktadır.

Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Dine Bakışı ve Dindarlıktaki Gelişim

Diğer taraftan Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı'nın temsili araştırmalar çerçevesinde, ilkinin 2000 yılında sonuncusunu ise Eylül 2005 yılında gerçekleştirdiği araştırmalarda, dinin Almanya'daki Türkler için öneminde yükseliş olduğunu ortaya koymaktadır. Son beş yıl içerisinde dindarlık görülecek şekilde artmış ve bu durum oldukça dikkat çekici bir gelişme kaydedilmiştir.

Yapılan anket, Almanya'da yaşayan Türkler arasında, dinin uygulanması konusundaki tartışmalı konularda fikir birliği olmadığını ortaya çıkarmaktadır. Ankete katılanların % 47'si, Müslüman kadınların başörtüsü takmasını onaylarken, bu oran 2000 yılında % 27 idi.

Araştırma eğitim seviyesi yükseldikçe dine olan bakışın daha liberalleştiğini de ortaya koymaktadır. Ayrıca işsiz göçmenlerin, ortalamanın üzerinde muhafazakar oldukları da dikkati çeken diğer bir gelişmedir. Araştırmanın ortaya koyduğu verilere göre, dinin anlamının artması, Almanlar ile Müslüman Türkler arasındaki ilişkiye temel olarak olumsuz bir biçimde yansımaktadır.

Euro-İslam

Avrupa'daki Müslüman göçmenler arasında İslam anlayışı, Avrupa'da yaşanan tüm bu gelişmelere ve dindarlık seviyesinin artmasına rağmen, değişime uğramaktadır. Modernleşme ve göç etkisi, göçmen Müslümanlarda daha çok dini ve kültürel anlayışın değişime uğramasına yol açmaktadır. Bu değişimin yer almadığı grup ise, yaşlı ve yeteri kadar eğitim almamış olanlardır. Bu kesimin dini bağlarının değişmemiş olması ve hatta giderek artması, yaşadıkları ülkedeki toplumsal ve sosyal yaşama aktif olarak katılmamasından kaynaklanmaktadır. Avrupa'da göçmen olarak yaşayan Müslüman bir bireyin Batı'lı modern gelişmeye ters düşmeyecek bir İslam anlayışı nasıl olabilir sorusu da hemen akla gelmektedir.

Son yıllarda adından çok söz ettiren ve Avrupalılar tarafından kabul gören „Euro-İslam ya da başka bir deyişle „Avrupa İslamı" yavaş yavaş değişen İslam anlayışını mı gösteriyor yoksa bu sadece bilimsel bir terimden mi oluşuyor? Müslüman göçmenlerle ana toplum içiçe yaşamalarına rağmen, iki toplum arasındaki ilişki tüm bu gelişmeler ışığında da iyi ve ideal olduğu söylenemez. Buna göre Avrupa'daki çoğulcu İslam'ı desteklemek, burada yaşayan Müslümanların yararınadır ve uyum sağlamalarına destek olacaktır.

Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı araştırmaları da bunu göstermiştir. Dindarlık bir yandan artarken, „Euro-Islam" diyeceğimiz bu normatif çerçevede, Müslüman Türkler;

1. İslami yaşam tarzını, sanayi toplumunun normlarına uyarlama,
2. Yaşanılan ülkenin anayasasına sadık kalma,
3. Çoğulcu Demokrasiyi benimseme,
4. Laikliği benimseme ve
5. Şeriati reddetme

tarafındırlar. Avrupa'da yaşayan Müslüman göçmenlerin, gelecekte İslam'ın yeni şekillerde yaşanması nedeniyle, ortak bir Euro-İslam anlayışıyla buluşacağı şimdiden söylenemez, ancak gelişmenin buna göre olduğu söylenebilir. Şu da kesindir ki; Avrupa'da yaşayan Müslümanlar arasında dinsel bir hareketlilik vardır ve bu hareketin yönü, kökten dinci İslam'a doğru değildir.

Perspektifler

1990'lı yılların başına kadar ülkeye uyum göstermek konusunda büyük çaba sarf eden Türkler, Möln ve Solingen olaylarından sonra ise, içine kapanmaya başlayan bir kitle konumuna gelmeye başladılar. 45. yılını dolduran Türk göçü, önümüzdeki yıllarda gençler arasında işsizlik ve meslek eğitimi ve yaşlı Türk göçmenlerin sorunları ile gündeme gelecektir. Almanya'da kalıcı bir kitle haline gelen Türk göçmenlerinden bahsedilirken, Türkiye Araştırmalar Merkezi'nin de yaptığı son araştırmaya göre Türkiye'ye dönmek istediğini belirten %30'luk bir kitle de bulunmaktadır. Bu ikilemin ana hatlarına bakıldığında; ilk olarak Almanya'daki ekonomik krizden doğan işsizlikten Türklerin büyük

ölçüde etkilenmesi gelmektedir. Türk nüfusunun %31'i işsizlik ile boğuşurken, fakirlik sınırında yaşayan insanların oranı %35'lere çıkmıştır.

Her ne kadar gelişmeler olumsuz bir perspektif sunsa da, Almanya'da, 2. büyük halk kitlesini oluşturan Türk göçmenlerin Federal Alman toplumunun ayrılmaz ve meşru bir kurucu unsuru olarak kabulü ve diğer yandan kendilerinin hukuki ve anayasal düzlemde tanınması sayesinde eşit bir ortak yaşam ve uyum mümkün olacaktır.

Bu çerçevede uyumdan, Alman anayasal düzen temelinde, Almanya'daki ortak yaşamın temel ilke ve kuralları üzerinde sağlam ve karşılıklı anlayış olarak söz etmek gerekmektedir. Bu bağlamda uyum, bir noktada tamamlanmayan, sürekli desteklenmesi gereken bir süreçtir. Entegrasyon kavramı, bu nedenle yalnızca göçmen nüfusa ilişkin olmayıp, çoğunluk toplumuna ait tüm kurum ve örgütlerin göçmenlere ait kurum ve örgütler gibi bu sürece dahil olmaları gerekmektedir.

Başarı odaklı sürekli bir entegrasyon politikasının Türk göçmenleri eksik ve sorunlu bir kitle olarak görmek yerine, onların potansiyellerine ve kaynak olarak değerleriyle takdir eden ve bu kaynak potansiyellerle ilişkilendirilmiş bir politika olması gereklidir. Kaynakların oldukça daraldığı günümüzde problem odaklı hedef grubu nesnelere olarak bir politika yalnızca sosyal politik değil, aynı zamanda iktisadi kaynak israfı anlamına gelecektir. Ülke, insanların sürece dahil edilmesi ve aktif hale getirilmeleri olmalıdır. Bu süreç zorlu ve zaman gerektiren bir süreç olmasına rağmen, uzun vadede karşısında alternatif bir politika bulunmamaktadır. Bu tür bir odaklama, Türk göçmenlerin aktif olmaya zorlayacaktır. Göçmenler kadar onların örgütleri içinde ciddi bir paradigma değişimi anlamına gelecektir. Türk göçmenlerin öncelikle kendi potansiyellerinin farkına varmaları, kendilerine ait meselelerde aktör olarak ön plana çıkmalarını gerektirmektedir.